

Береговий А. І.аспірант кафедри міжнародних відносин
ДНУ імені Олеса Гончара,
(Дніпропетровськ, Україна),
E-mail: art.beregovoy@gmail.com

ОСНОВНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ ГРАВЦІ АРКТИЧНОГО РЕГІОНУ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ КАНАДИ В АРКТИЦІ

***Анотація.** Аналізуються сучасні виклики в Арктичному регіоні. Автор розглядає міжнародне протистояння держав за поділ території Арктики. Останнім часом Арктика є важливим стратегічним регіоном, через який проходять важливі морські шляхи, а також в арктичному шельфі було відкрито значні родовища енергетичних ресурсів. Розподілення сфер впливу в арктичному регіоні між Канадою, США, Росією, Норвегією та Данією є актуальною проблемою сучасних міжнародних відносин.*

***Ключові слова:** Арктика, Канада, США, Росія, Норвегія, Данія, Північний морський шлях, Північно-Західний прохід, арктичний шельф, енергетичні ресурси, арктичні держави, битва за Арктику, Північно-Льодовитий океан.*

Постановка проблеми. Глобальне потепління і активне танення льоду в Арктиці різко посилили увагу до цього регіону з боку міжнародного співтовариства. Одночасно був «розморожений» складний клубок проблем, пов'язаних з визначенням арктичними країнами своїх прав в цій частині земної кулі. Канада, яка претендує на чверть всієї Арктики, зіткнулася з необхідністю розробки нової стратегії по захисту своїх інтересів на тлі підвищення активності в регіоні інших арктичних гравців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою геополітичного суперництва в Арктичному регіоні займаються в основному іноземні науковці та аналітики. Питання геополітичного значення арктичного регіону викладені в роботах Д. А. Семущина [11], Л. Хейнінена [13]. Збройну конфронтацію в Арктичному регіоні розглядають С. Боргірсон [2], А. Храмчишин [14], Д. Седов [10]. Проблеми поділу Арктики, конкуренцію за природні ресурси та альтернативні шляхи вирішення цих питань досліджують Л. Рябова [1], Н. Аарсетер [1], А. Вилегжаніна [3], В. П. Кисловський [7], Ю. Ф. Лукін [8].

Метою є огляд позицій основних геополітичних гравців арктичного регіону та аналіз політики Канади щодо захисту національних інтересів в Арктиці.

Виклад основного матеріалу. Особливість Арктики як регіону – в тому, що він складається переважно з сегментів національних держав, політичні центри яких в більшості розташовані далеко на півдні. Цей регіон є насправді сферою взаємодії (історично конфліктної) між двома цивілізаціями – західною та євразійською. Всі чотири західні приарктичні держави (США, Канада, Данія і Норвегія) входять в один військово-політичний блок – НАТО. На даний час ці дві цивілізації ведуть боротьбу за ресурси та простір Арктики [11].

Арктика включає всю Аляску, частину Канади з північним Квебеком і Лабрадором, повністю Гренландію, Фарерські острови та Ісландію, північні провінції Норвегії, Швеції та Фінляндії, Мурманську область, Ненецький, Ямало-Ненецький, Таймирський і Чукотський автономні округи, міста – Воркута в Республіці Комі, Норильськ та Ігарка в Красноярському краї, а також ті райони Республіки Саха, межі яких близькі до Полярного кола. Її площа становить понад 40 мільйонів квадратних кілометрів, або близько 8% поверхні Землі.

Канада визначає свою арктичну область як територію, що включає водозбірний басейн території Юкон, всі землі на північ від 60 північної широти і область прибережних зон Гудзонової затоки та затоки Джеймса.

США визначають свій арктичний сектор як територію, що розташовані на північ

і захід від кордону, сформованої річками Поркьюпайн, Юкон і Кускокуїм; в нього ж включається ланцюг Алеутських островів, а також всі суміжні моря, включаючи акваторії Північного Льодовитого океану, морів Бофорта, Берингового і Чукотського. На сьогодні геополітичні та економічні інтереси США в Арктиці складаються в розширенні присутності та активізації діяльності, щоб забезпечити морську могутність США в Арктиці.

У документі «Основи державної політики Російської Федерації в Арктиці на період до 2020 року і подальшу перспективу» від 18 вересня 2008 р. під Арктичною зоною Російської Федерації розуміється частина Арктики, в яку входять повністю або частково території Республіки Саха (Якутія), Мурманська і Архангельська області, Красноярський край, Ненецький, Ямало-Ненецький і Чукотський автономні округи, а також прилеглі до них території, землі і острови, внутрішні морські води, територіальне море, виключна економічна зона і континентальний шельф Російської Федерації, в межах яких Росія має суверенні права і юрисдикцію згідно з міжнародним правом [15].

Слід підкреслити, що Арктична зона Росії визначається з урахуванням такого критерію, як вихід північних територій до морів Північного Льодовитого океану. Тому в неї має бути включена Республіка Карелія і Архангельська область, так як вони розташовані на узбережжі Білого моря.

Королівство Норвегія в національних нормативно-правових актах не дає визначення своїх арктичних територій. Однак при прийнятті в 1997 р. Положення з проведення морських робіт з нафти і газу в Арктиці, було визначено, що арктичну територію Норвегії утворюють райони Норвезького моря.

Королівство Данія включає до свого полярного сектору Гренландію і Фарерські острови.

На початку XXI століття стратегічна важливість Півночі зростає і виходить на перший план в геополітиці й економіці як арктичних держав, так і провідних держав, розташованих за межами регіону. На думку Л. Хейнінена, «в даний час в Арктиці відбувається інтенсивний ріст співробітництва, в тому числі між корінними народами та регіональною владою. Частково він корениться в традиціях соціальних і торговельних зв'язків між північними народами і може бути витлумачений як ренесанс панарктичної співпраці» [13].

Важливо зауважити, вперше в історії, на Півночі існує взаємопов'язана мережа міжнародних організацій, яка охоплює територію, що включає Росію, країни Балтійського і Баренцового морів, країни Північної Європи, проходячи через Атлантичний океан і Гренландію і, нарешті, що включає Канаду та Сполучені Штати Америки.

Термін «Арктичні держави» позначає: а) групу з п'яти держав, узбережжя яких виходить до Північного Льодовитого океану та які мають тут свої внутрішні морські води, територіальне море, континентальний шельф, виключну економічну зону, тобто – Росію, Канаду, США, Норвегію і Данію (через о. Гренландія); б) групу з восьми держав, територія яких перетинається Північним полярним колом: тобто крім названих п'яти, ще й Фінляндію, Ісландію та Швецію [3]. Як зазначає Л. Хейнінен, «деякі регіони-члени, наприклад, Аляска і Республіка Саха, дуже активні на міжнародній арені і діють незалежно від своїх держав, а фінська провінція Лапландія навіть оприлюднила свою власну регіональну «зовнішню» політику» [3].

Так, 2012 р. ознаменувався початком масштабних робіт на російському арктичному шельфі, де розраховують пробурити пошукову свердловину, і не виключено, що вона ознаменує відкриття нової нафтогазовидобувної провінції з запасами понад 35 млрд. барелів нафтового еквівалента. Якщо ж оцінювати видобувні ресурси на всіх нинішніх ліцензійних ділянках «Роснафти» в Арктиці, то вони перевищують 275 млрд. барелів нафтового еквіваленту (більше 100 років нафтогазовидобування) [4].

Викликають побоювання геолого-геофізичні дослідження в Арктиці із застосу-

ванням буріння, так як при цьому всі відпрацьовані масла та інші різні відходи залишаються на місці, отруюючи довкілля. Крім того, слід наголосити, що при бурінні є високий шанс аварій та природних катаклізмів.

Швидке танення льодової поверхні відкриває можливості освоєння величезних запасів мінеральної та біологічної сировини, що також робить цілком доступним для судноплавства найкоротший морський торговий шлях з Атлантичного океану в Тихий – як через Північний морський шлях біля берегів Росії, так і через Північно-Західний прохід біля берегів Канади. Це неминуче призведе і до трансформації світового судноплавства та енергетичних ринків, розпалюючи численні міждержавні суперечки і залучаючи в регіон нових гравців, таких, як Китай. За образним порівнянням Д. Седова, «величезний Арктичний простір в певному сенсі нагадує територію Дикого Заходу, в яку готові кинутися переселенці з різних країн, відстоюючи свої захоплення правом сильного» [10].

Найкращими вихідними позиціями, в так названій «битві за Арктику» володіють Росія і Канада, які не тільки мають найбільш протяжні лінії арктичного узбережжя і є операторами відповідно Північного морського шляху (ПМШ) і Північно-Західного проходу (ПЗП), але і володіють найбільшим криголамним флотом і унікальним досвідом дій ВМС за Полярним колом [9].

Особливу стратегічну роль ПМШ в транспортній системі Арктичної зони обумовлюють перспективи збільшення транснаціональних транзитних перевезень через трасу ПМШ між портами Європи та Азійсько-Тихоокеанського регіону.

У сучасних умовах кліматичних змін (танення арктичних льодів) збільшення товарообігу між країнами Європи та Азії конкурентні переваги ПМШ стають ще більш відчутними. Північний морський шлях є перспективною транспортною магістраллю перевезення за якою можуть здійснюватися значно швидше і безпечніше, що в свою чергу, веде до економії транспортних витрат. А тенденції зростаючого попиту на використання ПМШ дають підстави прогнозувати збільшення обсягу вантажоперевезень. Однак очевидна перспективність розвитку цього напрямку на даному етапі має ряд стримуючих факторів, на усунення яких потрібно значну кількість часу та значні інвестиції.

Беручи до уваги зазначені перспективи та стримуючі фактори розвитку Північного морського шляху слід згадати ще один перспективний арктичний морський маршрут між Атлантичним і Тихим океанами – Північно-Західний прохід (ПЗП). Потенційний інтерес до цього маршруту останнім часом, обумовлений тим, що це другий найбільший морський транзитний шлях в Арктиці відстань якого в рамках певних маршрутів з країн Європейського Союзу в країни Східної Азії однакова або коротше шляху по ПМШ. Імовірно, при збереженні тенденції танення льодів ПЗП має певні перспективи для здійснення вантажоперевезень, істотно скорочуючи часові та фінансові витрати. Однак, у порівнянні з ПМШ (незважаючи на зазначені вище недоліки) Північно-Західний прохід поки не має достатнього криголаманного оснащення, необхідної портової інфраструктури та пошуково-рятувальних можливостей. Північно-Західний прохід в даний час не може скласти серйозну конкуренцію ПМШ.

Таким чином, Північний морський шлях, що володіє вагомими конкурентними перевагами, має всі передумови в найближчому майбутньому стати повноцінним транзитним морським маршрутом в інтересах національного та міжнародного судноплавства.

Стратегія щодо зміцнення суверенітету Канади в Арктиці, реалізована урядом С. Харпера, має дві відмінні риси: по-перше, комплексне розуміння суверенітету, що включає в себе не тільки військове, а й економічне, соціальне та екологічне вимірювання; і по-друге, зосередження основних дипломатичних, політичних і фінансових ресурсів не на традиційній проблемі відстоювання статусу Північно-Західного проходу, а на забезпеченні необхідної бази для пред'явлення прав на

встановлення зовнішнього кордону континентального шельфу у своїх північних берегів. Канада повинна представити в Комісію щодо кордонів континентального шельфу заявку з науково обґрунтованими доказами, що її континентальний шельф простягається за межі 200-мильної виняткової економічної зони. Уряд у 2006 – 2008 рр. послідовно збільшував витрати на картографування морського дна біля північного узбережжя країни. Це, в свою чергу, означає, що дане питання залишиться в центрі уваги канадської влади протягом ще декількох років.

Росія вважає Північний морський шлях (ПМШ) власною транспортною комунікацією. США, Канада і скандинавські країни пропонують його «інтернаціоналізувати», а для міжнародного управління їм створити трансарктичний консорціум, відтіснивши тим самим Росію від керівництва ПМШ, розробки експлуатаційної та тарифної політики. Стверджуючи, що артерії загальносвітового значення не можуть бути «прерогативою» однієї країни висуваються вимоги «відкрити кордони» в Арктиці або розділити її таким чином, щоб якщо не весь ПМШ, то хоча б деякі його ділянки опинилися поза російських кордонів.

Невирішені питання включають в себе поділ найдовшого і, в геологічному плані, складного континентального шельфу, де не діють ніякі норми, між п'ятьма державами з конкуруючими вимогами. В кінці 50-х рр. XX ст. Канада пред'явила права на Північний полюс, в 2004 р це зробила Данія, посилаючись на зв'язок Гренландії з полюсом через підводний хребет Ломоносова. У 2002 р. Росія звернулася із заявою до Комісії ООН щодо зовнішніх меж шельфу, в якій аргументували пропозицію про встановлення нових меж континентального шельфу Росії, що виходять за межі встановленої 200-мильної зони (проте в межах російського Арктичного сектора). Одним з аргументів російської сторони було твердження про те, що підводні хребти Ломоносова і Менделєєва є безпосереднім продовженням Євразійського континенту.

Інший комплекс проблем пов'язаний з дозволом розбіжностей між Канадою та рештою світу щодо визначення правового статусу Північно-Західного проходу, демаркацію морських кордонів між США і Канадою в морі Бофорта (у регіоні зі значними нафтовими родовищами), суперечка між Данією і Канадою про права на острів Ганса, безлюдні скелі, які омивають багаті ресурсами води протоки Кеннеді, що знаходиться між канадським островом Елсмір і Гренландією тощо.

У світлі нещодавно відкритих енергетичних багатств голосніше стає голос Гренландії, яка з 1978 р. перестала бути колонією, отримавши статус самокерованої території, і тепер все наполегливіше просить Данію про політичну незалежність. Про свої домагання на скелю Рокалл, околиці якої багаті вуглеводними ресурсами, 23 вересня 2007 р. заявила Великобританія. Зараз це спірна зона між Великобританією, Данією та Ісландією.

Не врегульована і суперечка навколо проголошеної Норвегією в 1977 р. рибоохоронної зони навколо архіпелагу Шпіцберген. Довгий час Норвегія жорстко і цілеспрямовано проводить політику, спрямовану на повне поширення національного законодавства стосовно морських просторів, прилеглих до Шпіцбергену, що суперечить положенням Паризького договору про Шпіцберген 1920 р. Вона постійно вживає всі можливі заходи для поетапного витіснення Росії з Шпіцбергена, намагаючись, щоб не порушувати положень Паризького договору 1920 р., обмежити тут російську присутність, в основному шляхом оголошення природоохоронними зонами все нових великих районів архіпелагу. 15 вересня 2010 р. в Мурманську був підписаний Договір між Росією і Норвегією про розмежування морських просторів і співпрацю в Баренцевому морі та Північному Льодовитому океані.

В результаті розмежування у Росії та Норвегії в цьому районі з'явилися чіткі межі виключних економічних зон та континентального шельфу. Крім того, договір зняв мораторій на видобуток корисних копалин в «спірному районі» [7].

Серед основних варіантів розподілу Арктики – секторальний розподіл, при якому

територію ділять по лініях меридіанів, що сходяться в точці перетину на полюсі, а також розподіл по серединній лінії на рівних відстанях від берегів. Так як, США не беруть участь в конвенціях ООН з морського права, які дають можливість оформити претензію в спірних ситуаціях по розподілу шельфу, вони поки не приймають ні один з варіантів визначення меж арктичного шельфу, які сьогодні пропонуються приполярними державами. Замість цього США відстоюють проект виділення великої близькополюсної області під юрисдикцією ООН за межами національної юрисдикції Росії, Канади, США, Норвегії та Данії.

Головним чином в західній літературі та міжнародно-правових концепціях наполегливо звучать ідеї про «інтернаціоналізацію» Арктики, а національні законодавчі акти Канади і Росії розглядаються як «територіальні претензії». Не тільки США, але і ЄС цілеспрямовано проводять політику «інтернаціоналізації» Арктики, висуваючи пропозиції щодо створення багатостороннього управління в Арктичному регіоні (модель «управління Арктикою» у складі 8 держав-учасниць Арктичної Ради з можливістю розширення за рахунок зацікавлених неарктичних держав і міжнародних організацій – на противагу обстоюваній Росією моделі «арктичного управління» у складі п'яти приарктичних держав) [12].

Цілий ряд розвинених країн світу, які володіють технологіями дослідження та використання морського дна, заявляють про необхідність застосування до Арктики загальних принципів і підходів Конвенції ООН 1982 р. по морському праву, у тому числі прав на промислове освоєння природних ресурсів.

На думку С. Боргерсона, «північні держави швидко підбираються до дипломатичного глухого кута, а це може, врешті-решт, призвести до свого роду збройної конфронтації» [2]. В умовах глобалізації загострюється геостратегічна боротьба за Арктику, за право панувати у високих широтах. Єдиною країною, яка в цій ситуації підтримує відносно збалансовані відносини з усіма державами, що претендують на Північний полюс, є Данія. У «арктичній суперечці» вона прагне послідовно дотримуватися політики нейтралітету по відношенню до різних позицій сусідніх по регіону країн, уникаючи втягування в протистояння головних центрів сили – учасників «боротьби за Арктику».

Відзначаються ознаки початку нової хвилі мілітаризації Арктики. Так, в деяких районах – Баренцевому морі, на Кольському півострові і півночі Норвегії – військова присутність посилилася, включаючи розміщення атомного озброєння і такі елементи військової активності, як розвідка, навчання і випробування. У першу чергу мова йде про протистояння США і Росії, оскільки збройні сили Канади, Данії і Норвегії в силу загальної слабкості їх військового потенціалу навряд чи здатні стати серйозними самостійними факторами військового впливу на ситуацію в регіоні.

Для Росії Арктика є найважливішою акваторією базування і розгортання основних морських, стратегічних, ядерних сил, що є по суті арктичним оборонним щитом Росії (саме через приполярні області проходять траєкторії польоту балістичних ракет із США до Росії, та назад).

Теоретично на сьогодні США силами дислокованих на Алясці сухопутних військ і ВПС можуть без особливих зусиль зайняти Чукотку, де у Росії немає ніяких частин збройних сил, а через велику відстань немає можливості перекинути туди великі з'єднання та важке озброєння. Зрозуміло, що це дуже малоімовірно, в силу сумнівних вигод і високого ризику втягування в тотальну ядерну війну. Більш вірогідною виглядає можливість зіткнення з'єднань ВМС через невирішеність проблем судноплавства і приналежності тих чи інших акваторій в Арктиці за умови її звільнення від льоду на тривалий період [14].

Боротьба за контроль над Арктикою поки знаходиться в початковій стадії і не приймає гострих форм, розгортаючись переважно в правовому і дипломатичному полі. У всіх зацікавлених сторін є достатньо часу для створення вихідних позицій для майбутнього стратегічного суперництва

Приарктичні держави розробили і прийняли програмні документи, які концептуалізують їх інтереси та виражають їх наміри в освоєнні Арктики. У вересні 2008 р. були затверджені «Основи державної політики РФ в Арктиці на період до 2020 р.» [15], в тому ж році – «Стратегія уряду Норвегії в північних регіонах», в січні 2009 р. президент США підписав директиву «Політика США щодо Арктичного регіону», а влітку 2009 р. була прийнята Північна стратегія Канади («Акт про арктичну зовнішню політику Канади»). ЄС також випустив комюніке «Європейський Союз і Арктика», в якому вказувалося, що «Європейський Союз невід’ємно пов’язаний з Арктичним регіоном унікальним поєднанням історії, географії, економіки та наукових досліджень». Усвідомлюючи зростання стратегічного значення Арктики та її ресурсів, свою арктичну стратегію починає розробляти і Китай [8].

Висновки. Отже, проаналізувавши сучасні виклики в Арктичному регіоні, можна відзначити, що міжнародне протистояння держав за поділ території Арктики та її численні ресурси поступово починають набирати обертів і доповнюються новими загрозами для Арктичних держав. Але незважаючи на все це, деякі регіони-члени Арктики ведуть незалежну політичну лінію і позиціонують себе як повноправні суб’єкти на міжнародній арені. Це відбувається тільки тому, що більша частина нерозвіданих світових природних ресурсів знаходиться на територіях корінних народів. Як наслідок, погіршується екологічна ситуація даного регіону. Основними причинами цього є: проведення активних робіт на російському арктичному шельфі, дослідження із застосуванням буріння, які отруюють навколишнє середовище. Через кліматичні зміни, які торкнулися регіону, починає танути льодова поверхня, що дає можливість для освоєння величезних запасів природних ресурсів вже не тільки країнами Арктики, а також Європи й Азії. Враховуючи всі ці проблеми та загрози, можна констатувати, що найбільш вірним рішенням у протистоянні за поділ Арктичного простору буде секторальний розподіл територій.

Захист інтересів Канади в Арктиці розглядається все більше в контексті перетворення країни на енергетичну наддержаву. Цьому сприяє стрімке зростання цін на нафту та інші енергетичні ресурси. Боротьба Канади за континентальний шельф вже призвела до деяких змін у відносинах з її головними сусідами в регіоні – США та Росією. Незважаючи на декларовану

С. Харпером готовність захищати національні інтереси своєї країни в Арктиці, навіть на шкоду відносинам зі Сполученими Штатами, взаєморозуміння між цими двома країнами в регіоні в роки його першого прем’єрства істотно виросло. Щодо канадо-російських відносин в Арктиці ситуація складніша. Розбіжності навколо делімітації континентального шельфу компенсуються схожими проблемами, з якими дві найбільші північні держави стикаються при регулюванні судноплавства, відповідно через Північно-Західний прохід і Північний морський шлях, а також економічними перспективами використання «Арктичного моста». У той же час загальна орієнтація на США може призвести до переходу Оттави на більш жорсткий тон у відносинах з Москвою, що в майбутньому може перешкодити досягненню компромісу між Канадою та Росією при вирішенні спірних питань в регіоні.

Отже, зважаючи на актуальність дослідження тематики розвитку геополітичних відносин в Арктичному регіоні, можна зробити висновки про необхідність подальшого вивчення питання національного інтересу Канади в Арктиці.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Аарсетер Н. Жизнеспособность общин [Электронный ресурс] / Н. Аарсетер, Л. Рябова, Й. О. Баренхольдт // Доклад о развитии человека в Арктике (ДоРЧА). – С. 139-154. – Режим доступа: www.svs.is/ahdr/ahdr%20chapters/russian%20version/08_Obscvina.pdf; (Дата обращения 20.06.2015) - название с экрана
2. Боргерсон С. Арктическая катастрофа. Глобальное потепление: экономика и безопасность [Текст] / С. Боргерсон // Арктическая идея. – Август 2008. – С. 22-27.
3. Вылегжанин А. Арктика: альтернативные пути уточнения правового статуса [Текст] / А. Вылегжанин // Арктическая идея. – Август 2008. – С.16-17;

4. Дмитриев А. Сверили время по часам «Роснефти» [Электронный ресурс] / А. Дмитриев // Труд. – 12.03.2013 Режим доступа: www.rosneft.ru/integration/media/12032013.html; (Дата обращения 20.06.2015) – название с экрана
5. Доклад о развитии человека 2004 [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://hdr.undp.org/en/media/hdr04_ru_chapter_51.pdf; (Дата обращения 20.06.2015) – название с экрана
6. Перспективы развития человека в Арктике: основные выводы и новые вопросы [Электронный ресурс] // Доклад о развитии человека в Арктике. – С. 227-241.; С.229. – Режим доступа: www.svs.is/ahdr/ahdr%20chapters/russian%20version/13_Zakluchenie.pdf; (Дата обращения 20.06.2015) – название с экрана
7. Кисловский В. П. Делимитация Баренцева моря состоялась [Электронный ресурс] / В. П. Кисловский – Режим доступа: www.nord-news.ru/topic/?mtopicid=282; (Дата обращения 20.06.2015) – название с экрана
8. Лукин Ю. Ф. Великий передел Арктики [Текст] / Ю. Ф. Лукин. – Архангельск, 2010. – С. 275-295;
9. Павловец Ю. Арктическая проблема [Электронный ресурс] / Ю. Павловец – Режим доступа: www.fondsk.ru/news/2012/11/11/arkticheskaya-problema-17559.html; (Дата обращения 20.06.2015) – название с экрана
10. Седов Д. Ситуация вокруг Арктики – Запад готовится к «самозахвату» [Электронный ресурс] / Д. Седов – Режим доступа: www.fondsk.ru/news/2012/06/10/situaciya-vokrug-arktiki-zapad-gotovitsja-k-samozahvatu-14877.html; (Дата обращения 20.06.2015) – название с экрана
11. Семушин Д.: «Циркумпольная» лженаука – против Русской Арктики [Электронный ресурс] / Д. Семушин – Режим доступа: www.regnum.ru/news/fd-nw/nenets/innovatio/1501301.html; (Дата обращения 20.06.2015) – название с экрана
12. Харлампьева Н.К. Арктическая парадигма в контексте универсальных идей [Текст] / Н.К. Харлампьева // Север и Арктика в новой парадигме мирового развития. Лузинские чтения. – 2010. Тезисы докладов V Междунар. научно-практ. конф., 8-10 апреля 2010. – Апатиты: Изд-во Кольского научного центра РАН. – 2010;
13. Хейнинен Л. Циркумпольные международные отношения и геополитика [Текст] / Л. Хейнинен // Доклад о развитии человека в Арктике (DoRChA). Пер. с англ. // Ред. А. В. Головнёв. – Екатеринбург; Салехард, 2007. – 244 с. – С.206-224.
14. Храмчихин А. Военно-политическая ситуация в Арктике и сценарии возможных конфликтов [Текст] / А. Храмчихин // Арктика и Север. – 2011. – № 2. – С. 36-50.
15. Основы государственной политики Российской Федерации в Арктике на период до 2020 года и дальнейшую перспективу [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.scrf.gov.ru/documents/98.html(Дата обращения 20.06.2015) – название с экрана

REFERENCES:

1. Aarseter N., Rjabova L., Barenhol'dt J.O. Zhiznesposobnost' obshchin [The vitality of the communities] – [Electronic resource] // Doklad o razvitii cheloveka v Arktike (DoRChA). – S.139-154. – Access mode: www.svs.is/ahdr/ahdr%20chapters/russian%20version/08_Obscvina.pdf; (Accessed 20 July 2015)
2. Borgerson S. Arkticheskaya katastrofa. Global'noe poteplenie: ekonomika i bezopasnost' [Arctic disaster. Global warming: the economy and security] // Arkticheskaya ideya. – Avgust 2008. – S.22-27.
3. Vylegzhanin A. Arktika: al'ternativnye puti utochneniya pravovogo statusa [Arctic: alternative ways to clarify the legal status] // Arkticheskaya ideya. – Avgust 2008. – S.16-17;
4. Dmitriev A. Sverili vremya po chasam «Rosnefti» [Checked his time on the clock of «Rosneft»] – [Electronic resource]. – Access mode: www.rosneft.ru/integration/media/12032013.html; (Accessed 20 July 2015)
5. Doklad o razvitii cheloveka 2004 [The Human Development Report 2004] – [Electronic resource]. – Access mode: http://hdr.undp.org/en/media/hdr04_ru_chapter_51.pdf; (Accessed 20 July 2015)
6. Perspektivy razvitiya cheloveka v Arktike: osnovnye vyvody i novye voprosy [Prospects of Human Development in the Arctic: the key findings and emerging issues] – [Electronic resource]. – Access mode: www.svs.is/ahdr/ahdr%20chapters/russian%20version/13_Zakluchenie.pdf; (Accessed 20 July 2015)
7. Kislovskiy V. P. Delimitatsiya Barentseva morya sostoyalas' [Barents Sea delimitation

took place] – [Electronic resource]. – Access mode: www.nord-news.ru/topic/?mtopicid=282; (Accessed 20 July 2015)

8. Lukin Yu. F. Velikiy peredel Arktiki [Great redistribution of the Arctic] – Arhangel'sk, 2010. – S. 275-295;

9. Pavlovets Yu. Arkticheskaya problema [Arctic issues] – [Electronic resource]. – Access mode: www.fondsk.ru/news/2012/11/11/arkticheskaya-problema-17559.html; (Accessed 20 July 2015)

10. Sedov D. Situatsiya vokrug Arktiki – Zapad gotovitsya k «samozakhvatu» [The situation surrounding the Arctic – the West is preparing for «squatting»] – [Electronic resource]. – Access mode: www.fondsk.ru/news/2012/06/10/situacia-vokrug-arktiki-zapad-gotovitsya-k-samozahvatu-14877.html; (Accessed 20 July 2015)

11. Semushin D.: «Tsirkumpolyarnaya» lzhenauka – protiv Russkoy Arktiki [«Circumpolar» pseudo-science – against the Russian Arctic] – [Electronic resource]. – Access mode: www.regnum.ru/news/fd-nw/nenets/innovatio/1501301.html; (Accessed 20 July 2015)

12. Kharlamp'eva N. K. Arkticheskaya paradigma v kontekste universal'nykh idey [Arctic paradigm in the context of universal ideas] / Sever i Arktika v novoy paradigme mirovogo razvitiya. Luzinskije chteniya. – 2010. Tezisy dokladov V Mezhdunar. nauchno-prakt. konf., 8-10 aprelya 2010 [North and the Arctic in the new paradigm of global development. Luzin readings. – 2010]. – Apatity: Izd-vo Kol'skogo nauchnogo centra RAN. – 2010;

13. Kheyninen L. Tsirkumpolyarnye mezhdunarodnye otnosheniya i geopolitika [Circumpolar International Relations and Geopolitics] / Doklad o razvitiit cheloveka v Arktike (DoRChA). – Ekaterinburg: Salehard, 2007. – 244 s. – S.206-224.

14. Khranchikhin A. Voenno-politicheskaya situatsiya v Arktike i stsenarii vozmozhnykh konfliktov [The military-political situation in the Arctic and scenarios of possible conflicts] // Arktika i Sever (Arctic and North). – 2011. – № 2. – S. 36-50.

15. Osnovy gosudarstvennoy politiki Rossiyskoy Federatsii v Arktike na period do 2020 goda i dal'neyshuyu perspektivu [Fundamentals of the Russian Federation's state policy in the Arctic for the period up to 2020 and beyond] – [Electronic resource]. – Access mode: www.scrf.gov.ru/documents/98.html (Accessed 20 July 2015)

Береговой А. И., аспирант кафедры международных отношений ДНУ им. О. Гончара (Днепропетровск, Украина), E-mail: art.beregovoy@gmail.com

Основные геополитические игроки арктического региона и национальные интересы Канады в Арктике

Аннотация. Анализируются современные вызовы в Арктическом регионе. Автор рассматривает международное противостояние государств за раздел территории Арктики. В последнее время Арктика является важным стратегическим регионом, через который проходят важные морские пути, а также в арктическом шельфе было открыто значительные месторождения энергетических ресурсов. Распределение сфер влияния в арктическом регионе между Канадой, США, Россией, Норвегией и Данией является актуальной проблемой современных международных отношений.

Ключевые слова: Арктика, Канада, США, Россия, Норвегия, Дания, Северный морской путь, Северо-Западный проход, арктический шельф, энергетические ресурсы, арктические государства, битва за Арктику, Северо-Ледовитый океан..

Berehovi A., postgraduate student of the Department of international relations Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, (Dnepropetrovsk, Ukraine), E-mail: art.beregovoy@gmail.com

The main geopolitical players in the Arctic region and Canada's national interests in the Arctic

Annotation. Recently the Arctic becomes an important strategic region, through which lie important sea routes, as well as the Arctic shelf was discovered significant deposits of energy resources. The distribution of spheres of influence in the Arctic region between Canada, USA, Russia, Norway and Denmark is an actual problem of modern international relations.

The peculiarity of the Arctic as a region - is that it consists mainly of segments of national states and political centers of which most are located far to the south. At the beginning of the XXI century the strategic importance of the North grows and comes the most important in geopolitics and economics as Arctic states and leading countries outside the region. Canada and Russia have

the best starting position in the upcoming «battle for the Arctic» They not only have the lingering Arctic coast line and operates under the Northern Sea Route and the Northwest passage, but also have the largest icebreaker fleet and the unique experience of actions Navy in the Arctic Circle.

Sectoral allocation as one of the Arctic division variants - in which the territory is divided along the lines of the meridians that converge at the intersection on the Pole, and the distribution of the median line at equal distances from the coast.

International opposition to the division of the Arctic territory and its many resources is beginning to strengthen and supplemented with new threats to the Arctic states.

But despite this, some regions of the Arctic states have an independent political line and position themselves as full actors in the international arena.

The struggle for control of the Arctic is still in the initial stage and does not worsen, turned around primarily in the legal and diplomatic field. All sides have enough time to create the initial position for future strategic rivalry

Key words: Arctic, Canada, USA, Russia, Norway, Denmark, the Northern Sea Route, Northwest Passage, the Arctic shelf, energy resources. Arctic states, the battle for the Arctic, the Arctic Ocean (AO).

УДК 327

Бесчасна І. В.

аспірантка кафедри міжнародних відносин
ДНУ імені Олеся Гончара (Дніпропетровськ, Україна),
E-mail: Irunya8888@mail.ru

ГАЗОВА КОАЛІЦІЯ АРАБСЬКИХ КРАЇН У ДІЯЛЬНОСТІ ФОРУМУ КРАЇН-ЕКСПОРТЕРІВ ГАЗУ

Анотація. Розглянуті та проаналізовані причини консолідації арабських країн-членів Форуму у газовій сфері. Головну увагу автор приділяє конкуренції між основними виробниками газу та можливим наслідком об'єднання як для кожного з них, так і для діяльності Форуму країн-експортерів газу в цілому. Окремо проаналізовано вплив арабської газової коаліції на позицію Росії у рамках Форуму. Автор намагається визначити подальший розвиток Форуму країн-експортерів газу з урахуванням конкуренції між його членами.

Ключові слова: ринок газу, країни-виробники, газова коаліція, газовий фронт, конкуренція, співробітництво.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день ринок природного газу представляє собою сукупність регіональних ринків. Під впливом інтеграційних процесів, які спрямовані на формування єдиного світового ринку природного газу, був створений Форум країн-експортерів газу. Форум був створений для налагодження взаємодії між провідними світовими країнами-виробниками природного газу.

Проте, попри спроби налагодити співробітництво та проводити спільну політику, члени організації одночасно є конкурентами у газовій сфері. Головними причинами конкуренції між членами Форуму є:

- Різні геополітичні інтереси;
- Нерівномірний розвиток технологій видобутку та транспортування газу;
- Прагнення зберегти свої позиції на регіональних ринках та освоєння нових ринків завдяки нових технологіям;
- Різне бачення формування цінової політики у газовій сфері, т.д.

Вище зазначене створює підґрунтя для об'єднання членів ФКЕГ у окремі коаліції для протистояння іншим виробникам газу. Перш за все це стосується найбільших виробників газу – Росії та Катару. Кожна з цих країн прагне заручитись підтримкою якомога більшою кількістю членів Форуму та розширити зону свого впливу.

Аналіз наукових досліджень. Питання конкуренції між країнами-членами Фо-